

**«...НАША БОРОТЬБА ЗА ВОЛЮ ТАКА ВАЖКА І КРИВАВА»:
ПРОЗА ПРО ПЕРШУ СВІТОВУ ВІЙНУ У СПРОБІ АНТОЛОГІЇ**

(...Бо війна війною... Спроба антології української прози про події Першої світової війни / упорядн. та авт. передм. і прим. Степан Хороб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2022. 464 с.)

Російсько-українська війна, лихо якої переживає зараз наш народ, загострила інтерес до відповідної літератури. «Війна» стало ключовим словом, за яким читацький загал орієнтується у вирі письменництва – як літератури факту, так і художньої літератури. І справді, «воєнної» книги не бракує: у перший місяць агресії творчі сили українців, здавалося, зазмерли, письменники затамували подих від зухвалості й підлості ворога, слова застигли, та згодом віджили, відродилися, щоб передати переломність історичного моменту, все вистраждане й пережите. Вже вийшли збірки поезії «Поезія без укриття», своєрідна «антологія всенародного протистояння», як зазначено в анотації, у якій зібрано враження першого місяця повномасштабної війни. Готуються й інші збірки. Викликала велике зацікавлення літературознавча праця Оксани Пухонської «Поza межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі». Сигналізували про активізацію творчих сил українців такі заходи, як науково-мистецький форум «Музи не мовчать», організований Інститутом літератури. Годі й узагальнити все, що сталося цього складного й фатального року, і я на це не претендую. Однак навіть те, що вдалося мені прослідкувати, свідчить про магістральні тенденції культурно-мистецьких процесів, які надиктовує саме життя. Тому антологію (чи «спробу антології») «...Бо війна війною...» сприймаю власне в контексті цих трендів, вбачаючи спадкоємність тематики між минулим і сучасним. На таку рецепцію, безумовно, розраховував й упорядник видання, професор Степан Хороб, зазначивши в передмові: «Однак якими б різними не були ці постаті творців української антимілітарної прози про події Першої світової війни, всіх їх об'єднує прагнення переконливо подати людську долю, що обпалена жахіттям, болем і трагедією воєнного лихоліття. Все це асоціативно відлунує в наші дні, також обпалені сучасною війною на теренах рідної землі» (с.5).

До антології увійшли твори та уривки із творів відомих письменників (Степан Васильченко, Осип Маковей, Марко Черемшина, Василь Стефаник, Наталя Кобринська, Ольга Кобилянська, Улас Самчук, Михайло Яцків), а також тих авторів, яких повернено із забуття (Осип Турянський, Тимотей Бордуляк, Роман Купчинський, Юрій Шкрумеляк, Микола Матіїв-Мельник, Ольга Дучимінська), та маловідомих для сучасників літераторів (Іван Керницький, Володислав Ковальчук, Олекса Кобець, Михайло Ломацький, Володимир Лопушанський).

Степан Хороб акцентує на своєрідності життєствердних письменницьких «голосів»: «...порядкуючи їх твори у певну послідовність, що її

ми аж ніяк не абсолютизуємо, нам передовсім важило, аби сучасний читач (почасти ознайомлений з ними або ж уперше приступить до їх сторінок), діткнувшись до такої прози, не просто зафіксував у своїй свідомості, у своїх естетичних потребах імена її творців чи її художні особливості, а насамперед виніс з її ідейно-образного світу відповідні морально-духовні, душевно-психологічні чуття й відчуття, неодмінні усвідомлення того, що війна, коли б і за яких обставин вона не відбувалася, завше обпалює долю людини, буття всього покоління, яке, втрачаючи своє життя в борні зі злом, вертає й утверджує нове життя. Цей просвітлений оптимізм, котрий свідомо закладено українськими прозаїками ледь не в усі твори, дібрані до цього видання, робить такі антимілітарні оповідки життєствердними» (с. 6). Це, на мій погляд, важливий нюанс до роздумів як про українську культуру, так і до дискусії про культуру ворога (а радше її неспроможність).

Ключова дефініція антології – антимілітарність. Уже з першого автора, Осипа Турянського, читач проникається стражданням й розпукою оповідача, який прагне «зобразити людським словом» біль і смерть побратимів, і поміж іншим, виголошує інтенцію «хай наші спільні муки падуть прокльоном на старий світ, який ще досі тоне в морі крові й нікчемності!» (с. 9). Проза про Першу світову війну не цурається трагізму, показуючи абсурдність і невинуватість убивств, каліцтв, відчаю, та водночас утверджує героїзм й жертвність українських вояків, що стали на прох з підступним і жорстоким ворогом. Над цією літературою, як і над сучасною, немов тяжіє образ козака Мамає, який став архетипним для нас, українців: нація творців, а не руйнівників, покликанням якої є ростити хліб і сад, будувати хату, вчити дитину, співати пісню, та в час ворожої навали хлібороб, учитель чи митець береться за зброю, щоб захистити рідну землю. І ворог у нас уже котре століття той самий – імперська Росія. І зараз ми не бачимо, по суті, там антивоєнних протестів, які б виразно артикулювали неприпустимість війни. Виступи незгодних – це переважно скарги на погане спорядження та зброю, а так не можна добре вбивати українців. Між нами й ними – світоглядна прірва. Наше жертвоне воїнство – як сакральне: старий Максим із Стефаникових «Синів», звертаючись до Матері Божої, каже: «Ти дала сина одного, а я двох».

Антологія буде добрим дороговказом для дослідників української літератури минулого століття та теми війни у ній, а такі обов'язково будуть, бо саме життя зробило тему актуальною. І навіть ті, які візьмуться за вивчення сучасної війни, не зможуть обійти увагою це видання, позаяк воно репрезентує важливий контекст. Літературні хроніки Першої світової війни, переосмислені через події 2022 року, додають нам снаги і віри.

Наталія Мочернюк, м. Коломия